ESTAD استاد

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

Araştırma Makalesi
Research Paper

Geliş Tarihi
Date of Submission
30/07/2025

Kabul Tarihi
Date of Acceptance
18/09/2025

Yayın Tarihi
Date of Publication
30/09/2025

Cilt: 8, Sayı: 3 Eylül 2025

Volume: 8, Issue: 3 September 2025

DOI Number: 10.58659/estad.1774148

HARF İNKILABININ TÜRK BASIN VE YAYINCILIĞINA ETKİSİ: GAZETE, DERGİ KİTAP ÖRNEKLERİ ÜZERİNE İNCELEME

The Impact Of The Alphabet Reform On Turkish Press And Publishing: An Examination Trough Newspaper, Magazine And Book Examples

Beyza KÖSE ŞEKER

Uzman, Milli Eğitim Bakanlığı, Iğdır, beyzakosee23@gmail.com, https://orcid.org/0009-0009-0880-7021

Değerlendirme/Evaluation: İki Dış Hakem-Çift Taraflı Körleme/Two external referees-Double Blind Referee System.

Etik Beyan/Ethical Declaration: Çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğu, etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine uyulduğu beyan olunur./ It is declared that all processes of the study are in accordance with research and publication ethics, ethical rules and scientific citation principles are complied with.

Benzerlik Taraması/Plagiarism Scanning: Kontrol edildi-İntihal.net/Checked-İntihal.net.

Çıkar Çatışması/Conflict of İnterest: Yoktur/It does not exist.

Lisans ve Telif Hakkı/Licence and Copyright: Yazar, dergimizde yayınlanan makalelerin telif hakkına sahip olup çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altındadır./The author owns the copyright of the articles published in our journal and his works are under CC BY-NC 4.0 licence.

Atıf Bilgisi/Citation: Köse Şeker, Beyza (2025). "Harf İnkılabının Türk Basın ve Yayıncılığına Etkisi: Gazete, Dergi Kitap Örnekleri Üzerine İnceleme", Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 8, (3), (Eylül 2025), s. 592-616, doi: 10.58659/estad.1774148

* Bu çalışma "Harf Devrimi: Gazete, Dergi ve Kitaplarda Uygulanması" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ÖZET

Bu çalışma 1 Kasım 1928 tarihinde kabul edilen Latin alfabesinin gazete, dergi ve kitaplara yansımalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle 1928-1930 yılları arasında yayımlanan süreli yayınlar üzerinden yapılan değerlendirmelerde, Harf İnkılâbı'nın kültürel ve toplumsal yaşama etkileri ele alınmıştır. Tarama yöntemiyle gerçekleştirilen incelemede, yeni alfabenin halka nasıl tanıtıldığı ve bu değişimin yazılı basında nasıl karşılık bulduğu ortaya koyulmuştur. Giriş bölümünde Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden başlayarak alfabe değişimine ilişkin gelişmeler tarihsel bağlamda ele alınmış, süreli yayınların bu dönüşümde üstlendiği rol vurgulanmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ise Latin alfabesine geçişin öncesi ve sonrasında yayın organlarında meydana gelen dil ve içerik değişimleri detaylandırılmıştır. İncelenen kaynaklar, Harf İnkılâbı'nın yalnızca yazı sisteminde bir dönüşüm olmadığını, aynı zamanda halkın bilinçlenmesi ve Cumhuriyet değerlerinin yaygınlaşması için önemli bir araç işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Harf İnkılâbı, Latin Alfabesi, Süreli Yayınlar, Toplumsal Dönüşüm, Cumhuriyet Dönemi

ABSTRACT

The aim of this study is to examine how the Latin alphabet, adopted on November 1, 1928, was reflected in newspapers, journals, and books. Focusing on periodicals published between 1928 and 1930, the research evaluates the cultural and social impacts of the Alphabet Reform. Using a document analysis method, the study investigates how the new script was introduced to the public and how this transformation was mirrored in the press. The introduction section discusses the historical developments leading to the alphabet change, starting from the late Ottoman period, and emphasizes the role of periodicals in this process. The subsequent sections detail the linguistic and content-related changes observed in print media before and after the transition to the Latin alphabet. The findings demonstrate that the Alphabet Reform was not merely a change in script, but also a crucial instrument in raising public awareness and disseminating the values of the Republic.

Keywords: Alphabet Reform, Latin Alphabet, Serial Publications, Social Transformation, The Republican Era of Turkiye

GİRİŞ

Yazı insanlık tarihinin en önemli buluşlarından biridir. Yazıyı ilk olarak Sümerlerin M.Ö. 3500 – 3000 yılları arasında bulduğu bilinmektedir. (Kramer, 2014: 400) Türklerin yazıyı kullanma süreci, Orhun Anıtları'ndan günümüze çeşitli evrelerden geçmiştir. Göçebe yaşam tarzı nedeniyle yazı sistemleri

düzenli olmamış farklı coğrafyalarda etkileşimlerle şekillenmiştir. Osmanlı döneminde Arap harfleri ve dil yapısının Türkçeye uyumsuzluğu uzun süre tartışılmıştır. Tanzimat ile başlayan yenilikler dil ve yazı sorunlarını gündeme getirmiş ancak harf değişikliği fikri geniş kabul görmemiştir. Bu tartışmalar Cumhuriyet ile birlikte gerçekleşen Harf Devrimi'nin zeminini hazırlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Arap harfleriyle okuma ve yazmanın güçlüklerini erken yaşlardan itibaren idrak etmiş ve bu mesele üzerinde yoğunlaşmıştır. Gençlik dönemlerinden başlayarak gündemine aldığı bu konuya ilişkin düşüncelerini Suriye'nin Havran çöllerinde sürgün görevinde bulunduğu yüzbaşılık yıllarında dahi sürdürmüştür. Bu süreçte Harf İnkılâbı'na yönelik çeşitli tasarılar geliştirmiş ve düşüncelerini hatıra defterine yazmıştır (Ünaydın, 1954: 29). Mustafa Kemal, yapacağı inkılâbın basit bir değişimden öte, köklü bir dönüşüm olduğunu ifade etmek üzere inkılâba dair bir tanım ortaya koymuştur. *"İnkılap mevcut müesseseleri (kurumları) zorla değiştirmek demektir. Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseleri koymuş olmaktır."*(İnan, 2009: 354). Atatürk, zamanlamayı stratejik bir unsur olarak değerlendiren ve kararlarını kapsamlı bir analiz sürecinin ardından alan bir liderdi. 1922 yılında, Latin alfabesinin kabulü için dönemin uygun olmadığını ifade etmiş Harf Devrimi'nden önce gerçekleştirilmesi gereken başka inkılâpların varlığına vurgu yapmıştır. Ona göre her reformun kendi koşullarına uygun bir zamanı bulunmalıydı ve bu nedenle sürecin ertelenmesi bir tercih olmuştur. Atatürk, bu önemli devrimin başarısını tesadüflere bırakmamış, öncelikle halifeliği kaldırarak Latin harflerinin şeriata aykırı olduğu yönünde fetva verebilecek bir otoriteyi ortadan kaldırmıştır. Ardından eski İttihatçı liderler ile Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın etkili isimlerini siyasal alanda etkisiz hale getirmiştir. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla beraber Harf Devrimi'ne direnebilecek dinî ve geleneksel kurumlar tasfiye edilmiştir. Böylece 1923- 1928 yılları arasında Harf İnkılâbı'nın hayata geçirebilmesi için elverişli toplumsal ve siyasal zemin bilinçli olarak oluşturulmuştur (Şimşir, 2008: 57). Latin harflerinin alınmasına hükümet tarafından 1927 senesinde karar verilmiş olup 1928 senesine bu karar ile girilmiştir (Özerdim, 1998: 19).

HARF İNKILÂBI'NIN TÜRK BASIN VE YAYINCILIĞINA ETKİSİ: GAZETE, DERGİ VE KİTAP ÖRNEKLERİ

1928 yılı ağustos ayında Sarayburnu'nda yaptığı konuşmada Atatürk, Latin harflerinin kabulü için gerekli şartların oluştuğunu belirtmiş ve bu değişimin bir ulusal görev olduğunu vurgulamıştır. Halkın okuma yazma oranındaki düşüklüğü, geçmişin yanlış uygulamalarına bağlanmış ve yeni harflerin bu

sorunu ortadan kaldıracağı ifade edilmiştir. Konuşma basında geniş yankı uyandırmış, Kâzım Özalp, Yunus Nadi ve Falih Rıfkı gibi isimler destekleyici açıklamalar yapmıştır. Gülhane parkındaki bu söylev hem sembolik hem de uygulamalı bir alfabe dersi niteliği taşımış, ardından ülkede yoğun bir okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Gazetelere alfabeler basılmış gazetelerin köşelerinde yeni harfleri öğretmek adına dersler yayınlanmıştır (Tongul, 2004: 122). Gazetelerin incelenmesi, dönemin haber yorum ve analizlerin değerlendirilmesinin yanı sıra tarihi olayların kamuoyu resmî kurumlar ve olayla ilgili şahıslar nezdindeki yansımalarının anlaşılmasında önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Yayın hayatını kendi döneminde istikrarlı ve titiz bir biçimde sürdüren gazeteler, aynı zamanda tarih araştırmaları açısından birer belge ve arşiv değerine sahiptir (Yetişgin, 2010: 122). 1928 yılı içerisinde gazeteler tamamen yeni harf sistemine geçişten önce, eski yazı ile yayınlarını sürdürmekle birlikte kısmen de olsa yeni harflerle hazırlanmış haber ve reklamlara yer vermiştir. Bu süreçte, 1 Ekim 1928 tarihinde Türkçe Gazete adıyla haftada iki gün yayınlanan ve bütünüyle Latin harfleriyle basılan bir yayın organı neşredilmeye başlanmıştır (Özerdim, 1998: 24-25).

1. Harf İnkılâbı'nın Gazetelerde Uygulanması

Harf devriminin arifesinde, zaten tiraj sıkıntısı yaşayan gazeteler için ufukta çok daha çetin günler görünmekteydi. Latin harflerinin kabulü, basın dünyasında hem bir yenilik hem de büyük bir kaygı olarak karşılanıyordu. Bu endişeler içinde, İstanbul'da neşredilen gazetelerin sahipleri 1928 yazında Cumhuriyet Gazetesi'nin çatısı altında bir araya geldiler. Ardından aralarından seçilen bir heyet Ankara'ya giderek Mustafa Kemal Paşa ile görüştü. Heyet adına söz alan Yunus Nadi, yeni harflerin bir anda değil, parça parça hayata geçirilmesi gerektiğini; aksi hâlde gazetelerin ciddi zarara uğrayacağını dile getirdi. Ayrıca, baskı ve dizgi işlerinin yeni harflerle sürdürülebilmesi için gerekli teknik altyapının sağlanmasını da talep ettiler. Matbuat Cemiyeti Reisi Hakkı Tarık Us ise işlerin hızlanması için büyük harflerin öncelik taşımamasını önerdi. Görüşmenin ardından Mustafa Kemal, Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey'e bu meselelerin ivedilikle çözülmesi gerektiğini bildirdi. Ne var ki, bütün bu çabalara rağmen basın hayatında yaşanan teknik aksaklıklar, bazı gazetelerin kısa süre sonra yayın serüvenlerini sonlandırmalarına sebep oldu.

1.1. Harf İnkılâbı'nın Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nde Uygulanması

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, Millî Mücadele'nin hedeflerini kamuoyuna aktarmak, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından alınan kararları halka duyurmak, savaş sürecinde halk desteğini sağlamak ve gelişmeleri topluma iletmek amacıyla 10 Ocak 1920'de yayın hayatına

başlamıştır. Yayın, Mustafa Kemal Atatürk'ün doğrudan planlayıp isimlendirdiği bir gazete olup bu yönüyle İrade-i Milliye gazetesinin devamı niteliğindedir. İlk döneminde haftada iki kez çıkan gazete 6 Şubat 1921 tarihinden itibaren günlük olarak yayımlanmaya başlamıştır. Savaş sonrasında Cumhuriyet Halk Fırkası'nın yarı resmi yayın organı haline gelen gazete, 1934 yılında Ulus adını almıştır. Mustafa Kemal Atatürk gazetenin ilk sayısında yayımlanan Hakimiyet-i Milliye başlıklı yazıyı Hakkı Behiç'e not ettirerek kaleme almış ayrıca çeşitli köşe yazıları da yazmıştır. Gazete başlığının altında yer alan "*Mesleği milletin iradesine hâkim kılmaktır.*" ifadesi yayın organının temel misyonunu yansıtmaktadır. Baş yazıların önemli bir bölümü imzasız yayınlanmış olup bunların büyük kısmının, yazıların üslup ve hatırat içeriklerini barındırmasından dolayı Mustafa Kemal'e ait olduğu tahmin edilmektedir. Gazetede; Hamdullah Suphi, Hüseyin Ragıp Baydur, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Falih Rıfkı Atay gibi dönemin önemli isimleri de yazılarıyla yer almıştır. Harf İnkılâbı sürecinde gazete, 2 Eylül 1928'den itibaren başlığını Latin harfleriyle basmaya başlamış, 1 Aralık 1928 tarihinden itibaren tüm içerik Latin harfleriyle yayınlanmıştır (Özkaya, 1997: 201-201). Mustafa Kemal Atatürk Millî Mücadele döneminde Anadolu basınının gelişmesini teşvik etmiş ancak İstanbul basınının Milli Mücadelenin başarısızlıkla sonuçlanmasına sebep olabilecek olumsuz etkileri sebebiyle, kimi zaman sansür uygulamak zorunda kalmıştır. Mücadelenin kazanılmasının ardından basın üzerindeki bu kısıtlamaları kaldırmış ve yayın faaliyetlerine serbestlik tanımıştır. Fakat daha sonradan mecliste "İkinci Grup" olarak bilinen; Ali Şükrü Bey, Ahmet Hamdi Bey, Ömer Lütfi Bey, Halil İbrahim Bey ve Edip Bey gibi muhalif milletvekillerinin Atatürk'ün icraat ve planlarına karşı tavır alması ve İstanbul basınının da bu muhalefeti desteklemesi inkılâp sürecini yavaşlatmıştır. Bu durum üzerine Atatürk, 17 Ocak 1923'te İzmit'te bir basın toplantısı düzenleyerek basının desteğini kazanmayı amaçlamıştır (Ayhan, 2009: 117-119).

Hakimiyet-i Milliye gazetesi Atatürk tarafından gerçekleştirilen tüm inkılâpların ideolojik zeminini kamuoyuna aktaran ve bu dönüşümlerin fikri sözcülüğünü üstlenen bir yayın organı olmuştur (Yalçın, 2004: 176). Latin alfabesine geçiş sürecinde Hakimiyet-i Milliye yalnızca okuma-yazma öğretimine odaklanmamış hükümet yetkililerinin yönlendirmeleri doğrultusunda gramer konularına da önem atfetmiştir. Gazetenin 29 Eylül 1928 tarihli sayısında yer alan bir habere göre esnaf kesiminden bazı kişiler Mustafa Kemal'e telgraf göndererek Arap alfabesinde sorun teşkil eden "ka, ke" ile "ga, ge" harflerinin yol açtığı okuma güçlüklerinin giderilmesini talep etmiştir. Mustafa Kemal, gönderdiği cevabında öncelikle kısa sürede okuma-yazma öğrenmelerinden duyduğu memnuniyeti ifade etmiş ve *"Arapça ve*

Farsça kelimelerde (k) ve (g) harflerinden önce (h) gelmesi meselesiyle zihinlerinizi meşgul etmeyiniz. Hazırlanmakta olan lügat bu hususu arzu ettiğiniz şekilde çözecektir efendim" ifadesiyle soruna ilişkin yaklaşımını ortaya koymuştur (*Hakimiyet-i Milliye*, 28 Eylül 1928). Hakimiyet-i Milliye 19 Ekim 1928 tarihli sayısında yayımladığı bir haberde Türkçenin yabancı kökenli sözcüklerden süratle arındırılması gerektiğini vurgulamıştır. Haberde, dilin milli kimliğin temel unsurlarından biri olduğu fikri öne çıkarılmış yabancı unsurların tasfiyesinin modernleşme ve uluslaşma sürecinin vazgeçilmez adımlarından biri olarak değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (*Hakimiyet-i Milliye*, 19 Ekim 1928). Latin harfleriyle hazırlanmış başlığıyla ilk kez yayımlanan Hakimiyet-i Milliye'nin birinci sayfasında "*Türk Dil Encümeni Tarafından Tespit Olunan İmla ve Harf Şekillerini Neşrediyoruz*" başlıklı yazıya yer verilmiş, bu yazı aracılığıyla Türkçe kelimelerin çekim biçimleri halka öğretilmeye çalışılmıştır. Ardından "*Bir Kıraat Parçası*" başlığı altında yeni harflerle yazılmış bir okuma metni örneği yayımlanarak Latin alfabesinin pratik kullanımı halka benimsetmeyi hedefleyen bir uygulama sunulmuştur (*Hakimiyet-i Milliye*, 2 Ağustos 1928). Hakimiyet-i Milliye gazetesi Latin alfabesinin kabul sürecinde yalnızca iç kamuoyuna yönelik değil aynı zamanda uluslararası düzeyde de olumlu bir algı oluşturmayı amaçlayan bir yayın politikası izlemiştir. Gazetenin haberlerinde yabancı basının da alfabe reformuna destek verdiği mesajı açıkça vurgulanmış böylece değişimin yalnızca ulusal bir gereklilik değil aynı zamanda küresel ölçekte takdir gören bir adım olduğu izlenimi pekiştirilmiştir. Bu bağlamda 1 Eylül 1928 tarihli sayıda İsviçre'de yayımlanan Zofinger Tagblatt gazetesinde yer alan bir haber "*Yeni Türkiye Son Asır Tarihinin Bir Mucizesidir*" başlığıyla aktarılmıştır. Söz konusu haberde henüz kuruluşunun üzerinden kısa bir süre geçmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Ankara'daki güçlü lider sayesinde geleceğe doğru ilerici adımlarla yürüdüğü belirtilmiştir. Bu tür haberlerin Hakimiyet-i Milliye aracılığıyla kamuoyuna sunulması alfabe reformunun hem içte hem dışta meşrutiyetini güçlendiren bir strateji olarak değerlendirilebilir (*Hakimiyet-i Milliye*, 1 Eylül 1928). Hakimiyet-i Milliye gazetesi Latin harflerinin kamuoyunda meşrulaşması ve benimsenmesinde öncü bir rol üstlenmiş, hem halkın bilinçlendirilmesinde etkin rol oynamış hem de reformun ideolojik zeminine katkı sağlayan bir yayın politikası benimsemiştir. Bu durum Harf İnkılâbı'nın başarıya ulaşmasında basının oynadığı kritik işlevin somut bir örneğini teşkil etmektedir.

1.2. Harf İnkılâbı'nın Cumhuriyet Gazetesi'nde Uygulanması

Kurtuluş savaşının ardından Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türkiye'de gerçekleştirilen köklü dönüşümler bazı toplumsal kesimlerin eleştirilerine konu olmuştur. Bu eleştirilere karşılık aynı zamanda reformların kamuoyunda

destek bulması ve hızla hayata geçirilebilmesi amacıyla Yunus Nadi öncülüğünde Cumhuriyet gazetesi yayımlanmaya başlamıştır. Türkiye'deki inkılâpları ve toplumsal dönüşümü uluslararası kamuoyuna tanıtmak amacıyla Fransızca *La Republique* adıyla neşredilmiştir (Kaya, 2010: 76). Gazetenin yazar kadrosunda; Ziya Gökalp, Aka Gündüz, Zekeriya Sertel, Peyami Safa, Halit Ziya Uşaklıgil, Cenap Şahabettin ve Fuat Köprülü gibi dönemin önemli isimleri bulunmaktadır. Cumhuriyet gazetesi Türkiye'de düşünsel hayatın gelişimine katkıda bulunan önemli fikir gazetelerinden biri olarak okuyucularının güncel gelişmeler hakkında bilgi edinmesine önemli bir hizmet sunmuştur. Gazete yayımladığı sayılarda sanat, edebiyat ve tarih alanlarında da kamuoyunu aydınlatmayı amaçlamıştır. Gazetede uzun yıllar yazılmaya devam eden hikâyeler bölümü, yeni yayımlanan mecmuaların, kumpanya ve orta oyunlarının halka tanıtılması gibi işler bunlara örnek verilebilir. Yunus Nadi, Cumhuriyet gazetesini Atatürk devrimlerinin tanıtılması ve toplumun benimsemesi amacıyla, Ankara'da yayımlanmakta olan Yeni Gün gazetesinin yayınını sonlandırarak, İstanbul'da çıkarmaya başlamıştır. Gazetenin isminin bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından verilmiş olması ve Atatürk'ün gazetenin başyazılarında Yunus Nadi imzasıyla kaleme aldığı yazılar Cumhuriyet gazetesinin dönemin basın hayatındaki önemini daha da pekiştirmiştir. Cumhuriyet gazetesi 19 Eylül 1925 tarihli baskısında "*Bir İnkılap Daha*" başlıklı makaleyi manşetine taşımıştır. Henüz diğer gazetelerde yeni harflerle ilgili herhangi bir tartışma gündeme gelmemişken söz konusu yazıda Osmanlı'dan miras kalan alfabenin artık terk edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu durum, Cumhuriyet gazetesinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekleştirdiği inkılâplara uyumlu bir yayın politikası izlediğini göstermektedir. Gazete yalnızca bu gelişmeleri desteklemekle kalmamış aynı zamanda halkın da bu dönüşümleri benimsemesi için önemli bir araç işlevi görmüştür (*Cumhuriyet Gazetesi,* 19 Eylül 1925).

Cumhuriyet gazetesi 2 Aralık 1928 tarihli sayısında "*Dün Gazeteler Nasıl Okundu*" başlıklı haberiyle, halkın yeni harflerle yayımlanmaya başlayan gazetelere yoğun ilgi gösterdiğini vurgulamıştır. Haberde toplumun merakla ve hevesle yeni yazıya yönelmesinin Harf İnkılâbı'nın geleceği açısından umut verici ve olumlu bir gelişme olduğunun altı çizilmiştir. Bu bağlamda bir dükkân önünde gazeteleri okumaya çalışan vatandaşların fotoğrafı dönemin ruhunu yansıtan tarihi bir manzara olarak sunulmuş ve Harf Devrimi'nin başarıya ulaşacağına dair güçlü bir inanç dile getirilmiştir. Haberde geçen ifadelerden biri de bu güveni açıkça ortaya koymaktadır.

"Katiyen imanımız vardır ki harf inkılâbının nura ve yükselmeye doğru olan bu hamlesi de en az zamanda en kati zaferini kazanacaktır."

Aynı günlerde gazetede yayımlanan ve "*Bu da Bir Fikir*" başlığıyla okura sunulan bir başka haberde ise yeni yazıyı öğrenmeyi kolaylaştırıcı deneyim ve pratiklerin paylaşılması dikkat çekmektedir. Öte yandan Arap harfleriyle yazılı tabelaların Latin harfleriyle değiştirilmesi meselesi de basında sıkça gündeme gelmiştir. Cumhuriyet gazetesi 2 Aralık 1928 tarihli baskısında bu durumu ele alarak hala değiştirilmemiş levhaların varlığını eleştirmiş ve bunun yeniliklere aykırı bir tutum olduğunu ifade etmiştir. "*Hala Değiştirilmemiş Levhalar Var*" başlığıyla yayımlanan haberde Latin harflerine geçişin yalnızca yazılı basında sınırlı kalmaması, gündelik hayatın her alanında uygulanması gerektiği yönünde bir kamuoyu baskısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Aynı sayıda yer alan bir karikatür de bu düşünceyi destekler niteliktedir. Karikatürde yeni Türk harflerini öğrenmekle yükümlü olan hayvan figürleri üzerinden verilen mesaj bu yükümlülüğün toplumun her kesimi için kaçınılmaz bir sorumluluk olduğunu ortaya koymuştur. Karikatürün altında yer alan *"Benim Alfabem"* ifadesi ile yeni harflerin halkın sahiplenmesi gereken ortak bir değer olduğu düşüncesini pekiştirmiştir. (*Cumhuriyet Gazetesi,* 2 Aralık 1928).

Cumhuriyet gazetesi 8 Aralık 1928 tarihli sayısında ise "*Mekteplerle Sütun*" başlığı altında yayınladığı karikatürde Arap harfleriyle yazılı tabelalar ile Latin harfleriyle yazılmış yeni levhalar arasındaki farkı görselleştirerek eski yazının kullanımını gerilikle özdeşleştirmiştir. Yeni yazıyı ise ilerlemenin sembolü olarak sunmuştur. Bu karikatür toplumsal algının yönlendirilmesinde görsel malzemenin etkili bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir (*Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Aralık 1928). Sonuç olarak Cumhuriyet gazetesinin bu dönemde yayınladığı haber ve karikatürler Harf İnkılâbı'nın yalnızca bir yazı değişikliği değil aynı zamanda toplumun modernleşme ve çağdaşlaşma sürecinde de önemli bir parçası olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

1.3. Harf İnkılâbı'nın Akşam Gazetesi'nde Uygulanması

Akşam gazetesi 20 Eylül 1918'de Necmettin Sadak'ın öncülüğünde Kâzım Şinasi Dersan ve Ali Naci Karacan ile İstanbul'da kurulmuştur. Necmettin Sadak, Mustafa Kemal'in yakın dostlarından biri değildir ancak Cumhuriyet'in hedeflerinde ona en yakın kalemlerden biridir. Akşam Gazetesi de bu doğrultuda Harf İnkılâbı'nın halka tanıtılması sürecinde etkin rol oynamıştır. Osmanlı'nın son yıllarından Millî Mücadele dönemine uzanan süreçte önemli bir basın organı olmuştur. İlk baskısı günümüze ulaşamayan gazete varlığını 1918'den itibaren kesintisiz olarak sürdüren en eski yayınlardan biri olmuştur (Kavaklı, 2005: 1).

Harf Devrimi'ni başından beri destekleyen Akşam gazetesi okurlarına bu inkılabı benimsetmek için 1928 yılı boyunca Latin harfleriyle yazılmış bazı metinlere yer vermiştir. Bunları, ilk zamanlarda sadece başlıklarda daha sonra ise bazı haberlerde görmekteyiz. Genellikle dört sayfa halinde çıkan gazete yazının değişmesiyle beraber artık on iki sayfa olarak çıkarılmaya başlanmıştır. Akşam'ın Latin harfleriyle yayımlanan ilk sayısında Arap harflerinin terk edilişi görsel bir tasvirle sembolleştirilmiş yeni alfabenin milletin ilerlemesi için zorunlu olduğu vurgulanmıştır. Necmettin Sadak ise başyazısında okur yazarlığın sınırlı kalmasının mevcut yazıyla aşılamayacağını belirterek Harf Devrimi'ni cehaletten kurtuluşun temel şartı olarak sunmuştur (*Akşam Gazetesi*, 2 Aralık 1928).

Akşam gazetesi yalnızca adını Latin harfleriyle yazmakla yetinmemiş birinci sayfasının tamamını yeni alfabeyle yayımlayarak Harf Devrimi'nin simgesel bir göstergesi olmuştur (*Akşam Gazetesi*, 30 Kasım 1928). 3 Aralık 1928 tarihinden itibaren gazete başlıkları da dahil olmak üzere tamamen Latin harfleriyle yayımlanmaya başlamıştır. Bu değişimle birlikte manşette Cemal Nadir'in "*Hicret*" adlı karikatürüne yer verilmiştir. Karikatürde Arap harflerinin adeta bir kervan gibi hem üzüntülü hem de kaygılı bir biçimde terk-i diyar etmeleri sembolize edilmiştir. Nadir, harfleri Osmanlı izleri taşıyan tasvirlerle betimlerken onları neredeyse insansı özelliklerle sunmuştur. Bu çalışma Harf İnkılâbı'nın, toplumsal ve kültürel yansımalarını, görsel bir anlatım aracılığıyla ifade etmiştir (*Akşam Gazetesi*, 1 Aralık 1928).

1.4. Harf İnkılâbı'nın Açıksöz Gazetesi'nde Uygulanması

Açıksöz Gazetesi 15 Haziran 1919 tarihinde Milli Mücadele'ye destek olabilmek adına, Kastamonu Lisesi'ni bitiren öğrenciler; Hüsnü Bey, Ahmet Hamdi Çelen, Tahir Bey ve lise müdürü Mehmet Behçet (Nida) Bey, öncülüğünde yayımlanmaya başlanmıştır. Lisenin tarih öğretmenliğini yapan İsmail Hakkı Uzunçarşılı, kütüphaneler müdürü Hasan Fehmi Bey ve edebiyat öğretmeni Talat Bey gazetenin yazar kadrosundadır. Bu yayın organı özellikle Millî Mücadele yıllarında halkı bilinçlendirme ve direnişi destekleme amacı taşıyan önemli bir yerel basın örneği olarak öne çıkmıştır. Kuruluş süreci hem entelektüel çevrelerin hem de gençliğin işgale karşı ortak bir bilinçle hareket ettiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir (Topuz, 2003: 128-129). Açıksöz Gazetesi, ilk sayısını 15 Haziran 1919'da Osmanlı Türkçesiyle yayımlamış, başlangıçta haftada bir kez pazar günleri çıkmıştır. Kuruluşunda en etkili isim Hüsnü Açıksöz olmasına rağmen ilk sayılarda ismi yer almamış gazetenin imtiyaz sahibi olarak Ahmet Hamdi Çelen gösterilmiştir. Hüsnü Açıksöz 30 Ağustos 1920'den itibaren gazetenin sorumluluğunu ve müdürlüğünü üstlenmiştir (Zorlu ve Temel, 2019: 41-46).

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Açıksöz Gazetesi, Atatürk inkılâplarını halka benimsetme amacıyla yayın politikasını şekillendirmiştir. Devlet politikaları ile uyumlu bir çizgide ilerleyen gazete Latin harflerine geçiş sürecine de aktif biçimde katılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün 1928 yılının ağustos ayında Sarayburnu'nda yaptığı konuşmada basının yeni harflerin tanıtımındaki rolüne dikkat çekmesinin ardından, Açıksöz Gazetesi de bu doğrultuda katkı sunmuştur. Türkiye genelinde 1 Aralık 1928'den itibaren yeni harflerle yayın zorunlu hale gelmeden önce gazete 26 Eylül 1928 tarihli sayısında Latin harflerini kullanarak bu sürece öncülük etmiştir (Zorlu ve Temel, 2019: 63). Açıksöz Gazetesi henüz Harf İnkılâbı resmen yürürlüğe girmeden önce 20 Ekim 1928 tarihli sayısında yayımladığı "*Büyük İnkılap*" başlıklı yazısıyla Latin harflerini kullanarak bu sürece erken katılım göstermiştir. Söz konusu yazıda Harf İnkılâbı, Türkiye'nin modernleşme ve kalkınma hedefleri doğrultusunda atılmış güçlü bir adım olarak değerlendirilmiştir. Özellikle köylü nüfusa okuma yazma öğretmenin Türk vatanseverliğinin ve toplumsal ilerlemenin temel bir unsuru olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Maarif Vekaletinin bu süreci köylere kadar yaygınlaştırmak amacıyla yürüttüğü çalışmalar da kamuoyuyla paylaşılmıştır. Bu yaklaşım Açıksöz'ün yalnızca bir haber organı değil aynı zamanda toplumsal dönüşümün taşıyıcısı rolünü üstlendiğini göstermektedir.(*Açıksöz Gazetesi*, 10 Ekim 1928)

Açıksöz Gazetesi Harf İnkılâbı'nın topluma benimsetilmesi sürecinde iki yönlü bir yöntem benimsemiştir. İlk olarak gazete sayfalarında yeni harflerin Türkçeye uygulanışı halk eğitimine yönelik kampanyalar ve ülke genelinde yürütülen uygulamalara yer vererek inkılâbın fikri alt yapısını desteklemiştir. Daha sonra ise uluslararası rakamları ve Latin harflerini kademeli biçimde yayınlarında kullanarak okuyucuyu görsel olarak yeni yazı sistemine alıştırmayı amaçlamıştır. Bu yaklaşım Açıksöz'ün yalnızca bilgilendirme değil aynı zamanda yönlendirme işlevi üstlendiğini ve halkı dönüşüme hazırlayan bir araç olarak konumlandırdığını göstermektedir (Zorlu ve Temel, 2019: 91). Açıksöz Gazetesi, 1 Aralık 1928 tarihinde yürürlüğe girecek yeni harf zorunluluğundan bir gün önce 30 Kasım 1928 tarihli baskısını Osmanlı Türkçesi ile yayımlayarak eski yazıya sembolik bir veda niteliğinde tarihsel bir hatıra oluşturmuştur. 5 Aralık 1928 tarihli sayısında hem kapağını hem de ikinci sayfasını Latin harfleriyle yayımlayarak Harf İnkılâbı'nın uygulanma sürecine aktif bir biçimde katıldığını açıkça göstermiştir. Bu tutum, gazetenin yalnızca inkılabı destekleyen değil aynı zamanda toplumu köklü değişime hazırlayan bir yayın organı olduğunu göstermektedir. Açıksöz alfabe değişiminin tüm aşamalarını okuyucularına ayrıntılı biçimde aktararak süreci şeffaf bir biçimde izlenebilir kılmış böylece Latin harflerinin toplumsal kabulünü sağlamak adına bilinçli ve yönlendirici bir yayın politikası

benimsemiştir. Bu bağlamda gazete Cumhuriyet'in modernleşme projelerinden biri olan Harf İnkılâbı'nın yerel ölçekteki en etkili taşıyıcılarından biri olmuştur.

1.5. Harf İnkılâbı'nın Vakit Gazetesi'nde Uygulanması

Vakit Gazetesi 1917 yılında Ahmet Şükrü tarafından, İstanbul'da günlük olarak yayımlanmaya başlamış ve 1934 yılına kadar aynı adla yayın hayatını sürdürmüştür. Daha sonra 1938 yılına kadar "*Kurun*", 1948-1949 yılları arasında ise "*Yeni Gazete*" adıyla çıkmaya devam etmiştir. Gazetenin yazar kadrosu dönemin önde gelen kalemlerinden oluşmaktaydı. Mehmet Asım Us, Ahmet Emin Yalman, Ali Naci Karacan, Enis Tahsin Til, Hakkı Tarık Us, Necmettin Sadak, Ahmet Rasim, Cemal Kaygılı ve İsmail Safa gibi isimler gazetenin entelektüel zenginliğini artırmıştır.

Gazete, Harf Devrimi sürecinde matbuat dünyasının karşılaştığı güçlükleri yakından deneyimlemiştir. Yeni harflerle dizgi yapılırken yaşanan teknik sorunlar nedeniyle bazı harflerin okunması zorlaşmıştır. Bununla birlikte Vakit gazetesi devrimin ilk günlerinden itibaren yeni alfabenin topluma benimsetilmesi konusunda aktif bir rol üstlenmiştir. Millet Mekteplerinin faaliyetlerine dair haberler, halka dair öğretici yazılar ve görseller gazetenin sayfalarında geniş yer bulmuştur. İlk etapta tam sayfa ayrılan bu öğretici içerikler ilerleyen dönemde yarım sayfa şeklinde sürdürülmüştür. Gazetenin bu destekleyici tutumu yalnızca devlet politikalarıyla uyum sağlama çabasından ibaret değildir. Aynı zamanda zaten bu dönemde tirajı oldukça düşük olan gazeteler, yeni alfabenin getireceği olası tiraj kayıplarını önleme düşüncesi ile de bu tutumu sürdürmüşlerdir. Bu nedenle Vakit Gazetesi de hem mevcut okuyucularını kaybetmemek hem de yeni kitlelere ulaşmak için farklı yöntemler geliştirmiştir (*Vakit Gazetesi*, 1 Ocak 1929). Bu bağlamda 1929 yılının ilk gününde Mehmet Nurettin'in yeni harflerle yazdığı akrostiş şiir gazetenin alfabe devrimini toplumsal bir heyecan ve edebi yaratıcılıkla bütünleştirme çabalarının dikkat çekici bir örneğidir (*Vakit Gazetesi*, 1 Ocak 1929).

Vakit Gazetesi, Harf Devrimi'nin uygulandığı dönemde yayın hayatına devam ederek toplumsal dönüşümde etkin bir rol oynamıştır. Özellikle "*Millet Mektepleri*" sayfası gibi uygulamalarla halka yeni harfleri öğretmeye çalışmış böylelikle sadece haber aktaran bir gazete olmamış, dönemin diğer gazeteleri gibi toplumun yeni harfleri bir an önce öğrenmesi adına yayınlarına devam etmiştir.

1.6. Harf İnkılâbı'nın Türkçe Gazete'de Uygulanması

Mustafa Kemal Atatürk'ün yakından izlediği Dil Heyeti çalışmaları sonucunda yeni Türk harflerinin kabulünü öngören yasa tasarısı hükümet tarafından hazırlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmiştir. 1928 yılı aralık ayından itibaren yayımlanacak süreli ve süresiz bütün eserlerin Latin esaslı Türk harfleriyle yayımlanması zorunlu hale getirilmiştir. Ancak bu kanunun kabulünden daha önce Türk basınında dikkate değer bir girişim olarak yeni harflerin uygulanmasına öncülük eden ve bu konudaki çabalarıyla adını duyuran Türkçe Gazete 1 Ekim 1928 tarihinde yayın hayatına başlamıştır (*Türkçe Gazete*, 1 Ekim 1928). Türkçe Gazete adıyla yayın hayatına giren bu gazete haftada iki kez, pazartesi ve perşembe günleri çıkarılmakta ve toplam dört sayfadan oluşmaktadır. Yayının basımı İstanbul'da Resimli Ay matbaasında gerçekleştirilmiş gazetenin mesul müdürlüğü ise Behçet Bey tarafından üstlenilmiştir (*Türkçe Gazete*, 1 Ekim 1928). Gazete 1 Ekim 1928 tarihli ilk sayısında yayın amacını açıkça ortaya koymuştur. Buna göre gazete, yeni harfleri öğrenmekte olan herkes için bir tür kıraat aracı işlevi üstlenecektir. İçeriğin bu doğrultuda hazırlandığı belirtilmiş, okuyucuların sıkılmadan yorulmadan ve sürekli bir ilgi ile gazeteyi baştan sona okuyabilmeleri hedeflenmiştir (Sarıkaya, 2003: 139). Bu bağlamda Zekeriya Sertel'in de yazılarıyla birlikte gazete, yeni harfleri topluma benimsetmeyi görev edinmiştir. Ayrıca Türkçe Gazete'nin ilk sayısında yeni harflerin önemini vurgulamak ve onların öğretimini kolaylaştırmak amacıyla her nüshada çeşitli içeriklere yer verileceği belirtilmiştir. Gazetenin her sayısında kısa hikayeler, farklı fıkralar ve resimli yazılar ile dikkat çekici yurt içi ve dünya olaylarının yayımlanacağı ifade edilmiştir (*Türkçe Gazete*, 1 Ekim 1928).

Türkçe Gazete'nin 25 Ekim 1928 tarihli 8. sayısında "*Ben Yeni Harfleri Öğrendim Şimdi Sıra Senin*" başlığıyla yayımlanan haberde yeni harflerin hızla yayıldığı vurgulanmıştır. Haberde ayrıca hükümetin kurmayı planladığı Millet Mektepleri sayesinde halkın kısa sürede okuma yazmada ilerleme kaydedeceği ifade edilmiştir. Nitekim Millet Mektepleri 1 Ocak 1929'da resmen açılmış ve her yaştan kadın ile erkeğin yeni yazıyı öğrenmesi hedeflenmiştir. Açılışın ilk ayında 856.000 kişi kayıt yaptırmış, beş yıl içinde ise 2.305.924 kişi bu okullardan mezun olmuştur. Bu sayıya okul çağındaki öğrenciler ve devlet memurları dahil edilmemiştir (Şimşir, 2008: 234-236). Gazetenin 15 Kasım 1928 tarihli sayısında dilde sadeleşme meselesi ile Arap harflerinin kullanımına ilişkin bir yazı yayımlanmıştır. "*Yeni harflerin dilde sadeleşmeye yol açmasıyla bir sınıfın öleceği söylenen bölümde Arap ve Acem kelimeleri lisanımıza hâkim olduğu zaman bir sınıf türemişti ve bugüne kadar yaşamak için çabalamakta idi. Artık ölümü yaklaştı ve bir daha da dirilemez.*" (*Türkçe Gazete*, 15 Kasım 1928). Türkçe Gazete'nin 19 Kasım 1928 tarihli sayısında çocuklara yönelik yayın yapma niyetine dair ilk işaretler görülmektedir. Gazete

bu kararın gerekçesini ilkokul öğrencilerine yönelik neşriyatın yetersizliği düşüncesine dayandırmış ve bu nedenle ilkokullara yönelik yayınlara daha fazla ağırlık vereceğini açıklamıştır (*Türkçe Gazete*, 19 Kasım 1928). Türkçe Gazete'nin 26 Kasım 1928 tarihli 17. sayısında kapakta yer alan çocuk resmi ve "*Yarından İtibaren Bizim Devir Başlıyor*" ifadesi yayının çocuklara yöneleceğinin ilk işareti olmuştur.

Başlangıçta Harf İnkılâbı sürecinde halkı okumaya alıştırmayı hedeflediği bundan sonraki dönemde ise ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin kıraat alışkanlığını geliştirecek bir çocuk mecmuası olarak yayın yapacağı ilan edilmiştir (*Türkçe Gazete*, 24 Aralık 1928). 25. sayıdan itibaren Türkçe Gazete'nin adı *"İlk Çocuk Gazetesi Türkçe Gazete"* olmuştur (*Türkçe Gazete*, 3 Ocak 1929). Latin harflerine geçiş sürecinde Türkçe Gazete haftada 2 sayı olarak yayımlanmış, yeni harflerin önemi ve kullanımını halka tanıtmış, şiir hikâye ve bulmacalarıyla ilgiyi arttırmış ve böylelikle Harf İnkılâbı'nın topluma tanıtılmasında önemli bir araç olmuştur.

2. Harf İnkılâbı'nın Dergilerde Uygulanması

Harf İnkılâbı'nın dergilerdeki yansımalarına bakacak olursak hem yeni alfabenin halka benimsetilmesi hem de modernleşme ideallerinin aktarılması açısından önemli bir araç işlevi görmüştür. Dolayısıyla Harf Devrimi'nin dergilerde uygulanma biçimleri basın tarihinin kritik bir araştırma alanını oluşturmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde dergiciliğin başlangıcı 1849 yılında yayımlanmaya başlayan, Vakayi-i Tıbbiye adlı süreli yayınla gerçekleştirmiştir. Türk basın tarihinde ilk dergi olarak kabul edilen bu yayın tıp alanına yönelik içerikleriyle dikkat çekmektedir.1850 yılından itibaren yarısı Türkçe yarısı Fransızca olarak çıkarılan dergi hem Osmanlı aydınlarına hem de yabancı okuyuculara hitap etmeyi amaçlamıştır. Aylık periyotlarla yayımlanan Vakayi-i Tıbbiye dönemin en önemli mesleki sağlık dergisi niteliğini taşımış iki yılı aşkın süre boyunca yayın hayatını sürdürerek toplamda 28 sayı neşretmiştir (Kurtulan, 1984: 58). Tanzimat döneminden itibaren Türk edebiyatı, büyük ölçüde basın faaliyetleri etrafında şekillenmiş; şair ve yazarlar, aydın kimlikleriyle toplumsal dönüşümün öncüleri olarak öne çıkmışlardır. II. Abdülhamid dönemi sonrasında yeniden yayın hayatına giren edebiyat dergileri, uzun soluklu ve etkili çalışmalara imza atarak edebiyatın gelişiminde önemli bir görev üstlenmişlerdir. Harf Devrimi ise dergiciliğin seyrinde belirgin bir kırılma noktası oluşturmuş; Latin harflerinin kabulüyle birlikte yayıncılık alanında bir duraksama yaşanmış ancak yeni yazı sisteminin yerleşmesiyle birlikte dergiler yeniden canlanma sürecine girmiştir.

Bu süreçte Resimli Ay, Hayat Mecmuası, Fikirler, Cem, Muhit, Çocuk Sesi, Güneş ve Meşale gibi dergiler edebî ve fikrî hayatın yönlendirici yayın organları arasında öne çıkmıştır. Bununla birlikte gazeteler gibi dergiler de dönemin ekonomik sıkıntılarından etkilenmiş ve kimi dergiler yayınlarını sürdürmekte zorlanmış hatta tiraj kayıpları nedeniyle kapanmak durumunda kalmıştır. Dönemin dergilerini gazetelerden ayıran en dikkat çekici unsurlardan biri ise, Harf Devrimi'ni yalnızca yazılı içeriklerle değil aynı zamanda karikatürler aracılığıyla da gündeme taşımalarıdır. Böylece dergiler, devrimin topluma yayılmasında ve benimsenmesinde önemli bir araç işlevi görmüşlerdir.

2.1. Harf İnkılâbı'nın Resimli Ay Dergisinde Uygulanması

Resimli Ay Dergisi, 1924 yılında Mehmet Zekeriya Sertel tarafından İstanbul'da yayımlanmaya başlamıştır. Türk basın tarihinde önemli bir yere sahip olan dergi, uzun soluklu yayın hayatıyla dikkat çekmiş ve iki ayrı dönem çerçevesinde ele alınmıştır. Zekeriya Sertel'in farklı bir dergide yayımlanan yazıları nedeniyle tutuklanması, Resimli Ay'ın kapatılmasına yol açmış ve bu süreçte dergi, kısa bir süre "Sevimli Ay" adıyla çıkarılmaya devam etmiştir.

Resimli Ay, 1931 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüş, özellikle toplumsal ve kültürel içerikleriyle dönemin düşünce dünyasında etkili olmuştur. 1928 Harf Devrimi, derginin hem yazar kadrosunda hem de içerik anlayışında belirgin değişimlere neden olmuştur. Latin harflerine geçişle birlikte okuyucuya ulaşmada çeşitli güçlükler yaşanmış ve dergi bu durumu, yayımladığı yazılarda da dile getirmiştir. Bu bağlamda, Resimli Ay yalnızca edebî ve fikrî tartışmaların yürütüldüğü bir mecra değil aynı zamanda dil ve alfabe değişiminin toplumsal etkilerini doğrudan yansıtan bir yayın organı olmuştur.

"Harf İnkılâbı, en büyük tesirini neşriyat-ı hayatımız üzerinde göstermektedir. Türk gazete ve kitapçılığı yeni harflerin tatbikine başlandığı tarihten itibaren büsbütün yeni bir şekil almağa mecburdur. Halkın ve kari kitlesinin heceleme devrinde bulunduğu ilk zamanlar zarfında gerek gazete ve mecmuaları gerek kitapları eski şeklinde neşretmek mümkün değildir. Kari okuduğu şeyden zevk alabilmek için gözü önünde duran matbu' sahifeyi bir cümlede kavramak kelimeler üzerinde durarak hecelemeden kurtulmak kabiliyetini iktisab etmek mecburiyetindedir. Ne münevver sınıf ne de orta kari sınıfı henüz yeni harflerle bu derece istinas edememiştir." (Resimli Ay, 9 Ekim 1928).

Resimli Ay'ın 1929 yılında yayımlanan 8 numaralı baskısında *"Lisanı Öğrenmek İçin Gramere Lüzum Var mı?"* şeklinde Harf İnkılâbı'nın halka benimsetilmesi hususunda yazılar yayımlanmıştır. Muallim Vecdi Ahmet Bey erken yaşta gramer ezberletmenin çocuklara fayda sağlamadığını, dili öğrenmenin asıl yolunun konuşma ve kullanım üzerinden geliştiğini

savunmuştur. Gramerin ancak yazı dilinde belirli bir seviyeye gelindikten sonra gerekli olabileceğini vurgulamıştır. Yine aynı başlık altında; Hüseyin Rahmi, Hüseyin Cahit, Halide Nusret Hanım ve Necip Asım Bey'in de gramer ve lisanı öğrenmekle alakalı fikirleri okuyucuyla buluşmuştur. Derginin 1929 yılı Aralık ayı baskısında *"Muallimlerin ve Mekteplerin Derdi Ecnebi Kelimeleri Nasıl Yazmalıyız"* başlıklı yazıda Arapça ve Farsça derslerin gerekliliği tartışılmış, Türkçenin güçlü bir dil olduğu Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçeyi yıprattığı ileri sürülmüştür. Fransızların kendi dillerine sahip çıkmasına karşılık Türklerin yabancı kelimelere fazla yer vermesi eleştirilmiştir *(Resimli Ay*, 1 Ekim 1929). Derginin yine aynı sayısında *"Mekteplerden Arapça ve Acemce Kalkmalı mıdır?"* isimli yazıya yer verilmiştir. Türk dilinin gelişimindeki Arapça ve Farsça unsurların etkisini tartışmakta ve bu dillerin eğitimden kaldırılıp kaldırılmaması gerektiğini irdelemektedir. Latinceden örnekler verilerek Batı dillerinin de başka dillerden kelimeler aldıklarını fakat bunları sistematik olarak kendi dil yapısına uyarladıkları vurgulanmaktadır. Buna karşılık Osmanlı Türkçesi'nde, Arapça ve Farsça kelimelerin özellikle medrese ve mektep eğitiminde gramer ve telaffuz açısından asli halleriyle öğretildiği ve bu durumun Türkçenin sadeleşmesini engellediği ifade edilmektedir.

Okuma yazma oranının yükseltilmesinin ötesinde basında da ifade edildiği üzere Harf Devrimi'nin, dönemin koşullarını aşan, daha kapsamlı bir amaca hizmet ettiği anlaşılmıştır. Gazeteci Yunus Nadi'ye göre bu dönüşümün asıl gayesi, Türkiye'nin yalnızca kültürel bakımdan değil, aynı zamanda maddi yönden de Avrupa ile bütünleşmesini sağlamaktı. Bu amaç doğrultusunda atılan adımlar, kısa vadeli etkilerle sınırlı kalmamış aksine, geniş ufuklara yayılan derinlikli ve uzun soluklu sonuçlar doğurmuştur (Ahmad, 1995: 129).

2.2. Harf İnkılâbı'nın Cem Dergisinde Uygulanması

Cem dergisi, 1910-1912 yılları arasında Osmanlı Türkçesi ve Fransızca yayımlanmıştır. 1927 yılında sayı 1'den başlayarak eski harflerle tekrar yayımlanmış olup 1928 yılı aralık ayında yeni harflerle yayımlanmaya devam etmiştir. Yayım hayatını 1929 yılı mayıs ayına dek sürdürebilmiştir. İstanbul'da Cemil Cem'in girişimiyle yayımlanmış haftalık bir mizah dergisidir. Derginin başyazarlığını dönemin önemli edebiyatçılardan Refik Halit Karay üstlenmiştir. Sayfalarında yerli üretimlerin yanı sıra Avrupalı karikatüristlerin eserlerine de yer veren Cem, bu yönüyle uluslararası bir nitelik taşımaktadır. Türk basın tarihinde Batılı anlamda mizah dergiciliğinin öncülerinden kabul edilen yayın *Kalem*'den sonra aynı çizgide çıkan ikinci dergi olma özelliğiyle dikkat çekmektedir.

Cem Dergisi'nin yayımlanan 34. sayısının 13. sayfasında yer alan görselde, Arap harflerinin yan yana kurulan idam sehpalarında asılmasını betimleyen bir karikatür görülmektedir. Görselin altında ise "*Asırlarca Türk İrfanını tazyik eden Arap ve Acem Çetesinin İdamı*" ifadesi yer alıyor (*Cem Dergisi*, 12 Aralık 1928). Derginin 37. sayısında Harf Devrimi'nin toplumdaki etkisi sembolik bir şekilde anlatılmıştır. Karikatürde, şemsiyesiyle sırtında 1928 tarihi bulunan heybedeki eski yazıyı korumaya çalışan yaşlı bir adam ile kolunda 1929 tarihi bulunan ve alfabe kitapçıkları taşıyan, yeni harflerle adeta boğuşan genç bir figür betimlenmiştir. Karikatürün altında *"gelen sene, giden sene"* ifadesi yer almaktadır (*Cem Dergisi*, 3 Ocak 1929).

2.3. Harf İnkılâbı'nın Muhit Dergisinde Uygulanması

Muhit Dergisi, ilk sayısını 1 Kasım 1928 tarihinde yayımlamış olup alt başlığında *"Resimli Aylık Aile Mecmuası"* ibaresini taşımaktadır. Harf Devrimi'nin hayata geçirilmeye başlandığı bir dönemde yayın hayatına giren dergi, alfabe değişiminin toplum nezdinde benimsenmesini kolaylaştırma işlevini üstlenmiştir. İlk sayısı bütünüyle Arap harfleriyle basılan Muhit, ikinci sayısında Arap ve Latin harflerini birlikte kullanmış, üçüncü sayıdan itibaren tamamen Latin harfleriyle yayımlanmıştır. Bu yönüyle dergi yeni harflere geçiş sürecinin somut bir örneği olarak kültürel dönüşümün yayıncılık alanına yansımalarını göstermektedir.

Muhit Dergisi'nin 1928 yılı, 2. sayısında Ahmet Cevat, *"Lisan İnkılabı"* isimli yazısında Türkçenin uzun zamandır ihtiyaç duyduğu yazı ve dil reformunun bir ıslah değil köklü bir inkılâp olduğunu vurgulamıştır. Lisan inkılâbının başarıya ulaşması için hızlı ve köklü adımlar gerektiğini, bu sayede Türkçenin, Arapça ve Farsça bağlarından kurtularak bağımsızlaşacağını belirtmiştir (*Muhit Dergisi*, 30 Aralık 1928). Derginin 5. sayısında Nusret Kemal'in yazdığı *"Türkçede Yazı Meselesi Bidayetten Zamanımıza Kadar"* başlıklı yazıda; Türkçenin tarih boyunca Çin, Orhon, Hint, Soğd, Mani, Süryani, Arap, Yahudi, Latin, Rum, Rus ve Ermeni yazılarıyla kaydedilmiş olduğunu, yazı değişimlerinin ve kültürel temasların yanı sıra dinî, siyasi ve ekonomik etkenlerden kaynaklandığını anlatmış olup bütün bu yazı çeşitlerini yazısında örneklendirmiştir (*Muhit Dergisi*, 30 Ocak 1929).

2.4. Harf İnkılâbı'nın Çocuk Sesi Dergisinde Uygulanması

Cumhuriyetin ilk yıllarında çocuklara yönelik süreli yayınların sayısında gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Ancak bu dergi ve gazetelerden pek azı yayın hayatını kesintisiz sürdürebilmiştir. Çocuklara yönelik dergiler, yalnızca eğlendirici değil aynı zamanda bilgi kazandırıcı, okuma alışkanlığını teşvik edici ve düşünme becerisini geliştirmeye yönelik içerikleriyle önemli bir işlev

üstlenmiştir. Bu yayınlar arasında Çocuk Sesi dergisi, 1 Aralık 1928 tarihinde Mehmet Faruk Gürtunca'nın girişimiyle yayınlanmaya başlamıştır. İlk dönemlerinde haftalık olarak çıkan dergi, ilerleyen süreçte on beş günde bir, yaz tatillerinde ise aylık periyotlarla yayımlanmıştır.

1928-1932 yılları arasında ilk tefrikasını yayımlayan Çocuk Sesi, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında toplumun yaşadığı savaş deneyimlerinden hareketle içeriklerinde özellikle *"vatan"* ve *"millet"* kavramlarına vurgu yapmıştır. İçerikte yer alan hikayelerde özellikle Orta Asya'ya uzanan köklü bir Türk tarihi vurgusu dikkat çekmektedir. Harf İnkılâbı'nın ardından okula giden çocuk sayısında gözlenen artış, derginin yayın politikasına da yansımıştır. Nitekim derginin ilk sayısının ikinci sayfasında yer alan *"Yeni harflerimizle okumaya başlayanlara haber veriniz. Onlar da şimdi çocuk demektir"* ifadesi, yalnızca çocukları değil yeni harflerle okuma yazma öğrenen her yaştan bireyi kapsadığını göstermektedir. İlk sayısı 650 adet satılan derginin birkaç yıl içinde 25.000 tiraja ulaşması, yayın politikasının toplumsal karşılığını göstermektedir. Çizgi romanların ve görsel ögelerin yoğun kullanımı bu başarıyı pekiştirmiş, dönemin önde gelen sanatçıları kapak tasarımlarıyla katkıda bulunmuştur. Böylece Çocuk Sesi, hem pedagojik hem de kültürel açıdan işlevsel bir yayın kimliği kazanmıştır. Çocuk Sesi, okurla etkileşim kurma konusunda da dikkat çekici bir tavır sergilemiştir. Örneğin bir sayısında yer alan *"Gazetede neler eksiktir? Gazetede neler görmek istiyorsunuz?"* sorusu, derginin yalnızca bilgi aktaran değil aynı zamanda okurlarının beklenti ve önerilerine açık bir yayıncılık anlayışını benimsediğini ortaya koymaktadır (Erdil, 2018: 10).

Dergide gözlemlenen düşük resim kalitesi, dönemin teknik ve tarihsel koşulları çerçevesinde değerlendirilmelidir. I. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinin henüz atlatılamadığı ve II. Dünya Savaşı öncesi bu ara dönemde yalnızca Türkiye'de değil dünya genelinde de baskı ve matbaa teknolojilerinin sınırlı imkanlarla yürütüldüğü bilinmektedir. Dolayısıyla dergideki görsel niteliklerin günümüz ölçütleriyle değil dönemin sosyo-ekonomik ve teknolojik şartlarıyla karşılaştırılarak yorumlanması daha isabetli olacaktır.

3. Harf İnkılâbı'nın Kitaplarda Uygulanması

Cumhuriyet'in kültürel modernleşme hamlelerinin en görünür tezahürlerinden biri olarak hem yayıncılık faaliyetlerinde köklü bir dönüşüm yaratmış hem de okur kitlesinin şekillenmesinde belirleyici rol oynamıştır. Harf İnkılâbı'nın kitaplar üzerindeki etkilerini değerlendirmeden önce dönemin önemli devlet adamlarından Kâzım Karabekir Paşa'nın İzmir İktisat Kongresi'nde dile getirdiği görüşlere değinmek gerekmektedir. Karabekir'in ifadeleri Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nde "*Latin Harflerini Kabul Edemeyiz*" başlığı altında

yayımlanmıştır. Paşa, konuşmasında özellikle mevcut yazılı mirasa dikkat çekerek şu endişesini dile getirmiştir. "*Her şeyden sarf-ı nazar bizim kütüphanelerimizi dolduran kitaplarımız tarihimiz ve binlerce cilt eserimiz bu lisanla yazılmış iken büsbütün başka bir şekilde olan harfleri kabul ettiğimiz gün en büyük felakete uğrarız.*" Bu sözler Harf İnkılâbı'nın yalnızca bir yazı değişikliği değil aynı zamanda geçmişle kültürel bağların kopması tehlikesini de beraberinde getireceğine dair bir kaygının yansımasıdır (*Hakimiyet-i Milliye*, 5 Mart 1923). Yeni harflerin kabulüne ilişkin kanunun 5. maddesi Ocak 1929 tarihinden itibaren yayımlanacak tüm kitapların yeni Latin harfleriyle basılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu düzenlemenin özellikle dönemin kitapçılık sektörünü ekonomik açıdan olumsuz etkilediği görülmektedir. Kanunun 9. maddesinde belirtilen hüküm doğrultusunda eski harflerle hazırlanmış ders kitaplarının okutulmasının yasaklanması kitapçılar üzerinde ciddi bir mali baskı yaratmış ve birçok yayınevinin ekonomik sıkıntıya düşmesine neden olmuştur. Arap harfleriyle basılmış kitap stoklarının satışının mümkün olmaması kitapçıları büyük bir mağduriyetle karşı karşıya bırakmıştır. Bu süreçte devlet gazetelere sağladığı mali destek uygulamasını yayınevleri ve kitapçılar için de gerçekleştirmiş böylece sektörün ayakta kalması sağlanmıştır. İstanbul'da faaliyet gösteren kitapçılara, dönemin Milli Eğitim Bakanı Vasıf Bey'in yanıtı ise bu taleplerin göz ardı edilmeyeceği ve gerekli desteğin sağlanacağı yönünde olmuştur (*Hakimiyet-i Milliye*, 1 Nisan 1929).

Kitapların satışında yaşanan ekonomik zorluklara rağmen Latin harflerinin kullanıma girmesiyle birlikte kitap basım süreçlerinde önemli kolaylıklar sağlanmıştır. Latin harflerinin Arap harfleri gibi bitişik yazılmaması harf kasalarında bölme sayısının azalmasına ve dolayısıyla basım işlemlerinin daha hızlı ve verimli gerçekleşmesine imkân tanımıştır. Bu durum Arap harfleriyle basılan eserlerle kıyaslandığında kitapların daha kısa sürede ve daha düşük maliyetle yayımlanabilmesini mümkün kılmıştır (Kabacalı, 2000: 175). Harf Devrimi'nden önce de okur yazar oranının düşük olması nedeniyle kitapçılar zaten ekonomik olarak zorluk yaşamaktaydı. Yazının değişimiyle birlikte bu güçlükler başlangıçta daha da artmıştır.

Harf Devrimi sürecinde yalnızca yeni harflerin halka öğretilmesi değil aynı zamanda dilin sadeleştirilmesine yönelik eserlerin yayımlanması da hedeflenmiştir. Devlet bu tür eserleri destekleyerek hem halkın öğrenme imkânlarını arttırmayı hem de kitapçıların ekonomik kayıplarını önlemeyi amaçlamıştır. Bu yaklaşımın somut bir örneği 1930'da yayımlanan Sadri Maksudi Arsal'ın *"Türk Dili İçin"* adlı eseridir. Arsal, eserinde dilin düzenlenmesine yönelik girişimlerden söz etmiş, ayrıca bu eserin Atatürk'ün beğenisini kazandığı da bilinmektedir (Levend, 1960: 408). Yeni harflerin halka

tanıtılıp benimsetilmesi hususunda yayımlanan bir başka eser ise Necmettin Sadak'ın *"Türk Alfabesi"* adlı 24 sayfalık dil bilimi kitapçığıdır. Eski bir eğitimci ve Batı dillerine hâkim bir çevirmen olan Sadak, Harf Devrimi'ni desteklemek amacıyla eserini hem Arap hem de Latin harfleriyle, sağdan sola bir düzen içinde yayımlamıştır. Kitabın kapağında Mustafa Kemal'in *"Büyük taarruza karar verdiğim zaman İsmet Paşa'ya: göreceksin neler olacak! demiştim; şimdi size söylüyorum: göreceksiniz, neler olacak!"* sözlerine yer verilmiştir (Sadak, 1928: 1-4). Aynı dönemde devlet matbaasında Ali Canip'in liseler için yazdığı edebiyat kitabı ile *"Yeni Türk Yazısı"* ve *"İlk Kıraat"* gibi eserler basılmıştır. Halkı yeni harflere alıştırmak amacıyla, Dil Encümeni kararıyla *"Seçme Hikâyeler"* adlı okuma kitabı hazırlanmış: Yakup Kadri, Falih Rıfkı ve Ruşen Eşref'in yazılarından derlenen bu eser Millî Mücadele yıllarını, savaşın yarattığı etkileri, Cumhuriyet'in kazanımlarını ve Atatürk ile İsmet Paşa'nın yeni yazı sistemi hakkındaki görüşlerini aktarmaktadır. 1929 yılında yayımlanan Halit Fahri Ozansoy'un *"Edebi Kıraat Numuneleri"* adlı eseri de ders kitapları arasında önemli bir yer tutmaktadır (Işıksalan, 2002: 36).

Harf Devrimi'ni izleyen iki yılda yayımlanan roman sayısı sınırlı olup 1929'da 8, 1930'da 10 esere ulaşmıştır. Bu romanların temaları önceki dönem eserleriyle birçok noktada benzerlik göstermektedir. Ancak Cumhuriyet'in inkılâpları, modernleşme ve siyasi değişimler, yazarların konularını ve düşünce yapılarını belirgin bir biçimde etkilemiştir. Eserlerde Cumhuriyet olumlu Osmanlı ise eleştirel bir perspektifle işlenmiş, kahramanların Batı kültürüne ilgisi ve modern sanatlara yönelmesi vurgulanmıştır. Arap harfleriyle basılan son eser, Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi'nin *"Tuhfe-i Hattâtîn"* isimli eseridir. Hüsn-i Hat ve hattatlar üzerine en kapsamlı çalışmalardan olan bu eser, aynı zamanda iktisat ve edebiyat gibi farklı alanlara dair bilgiler de içermektedir (Derman, 2012: 351-353). Latin harfleriyle basılan ilk eser ise Tevfik Fikret'in *"Tarih-i Kadim Doksan Beşe Doğru"* adlı şiirleri ile Hasan Ali Yücel'in *"Yeni Hayat"* şiirini içeren 21 sayfalık kitaptır.

SONUÇ

Harf İnkılâbı, Cumhuriyet'in modernleşme sürecinde yalnızca bir alfabe değişimi değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal dönüşümün simgesi olmuştur. 1920'li yıllar boyunca yapılan hazırlıkların ardından 1928'de alınan karar, dil, eğitim ve kültür hayatında yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Gazeteler öğretici yazılar, okuma parçaları ve karikatürlerle toplumu yeni harflerle buluşturmuş, dergiler ise tartışmalar ve görsel malzemeler aracılığıyla

sürecin benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Kitap yayıncılığı da kısa sürede dönüşümü benimsemiştir. Başlangıçta eski harfli eserlerin yarattığı ekonomik sıkıntılar görülse de devlet desteği ve yeni harflerin sağladığı teknik kolaylıklar sayesinde üretim yeniden ivme kazanmış, halkı eğitici ve dilin sadeleşmesini destekleyen eserler hızla çoğalmıştır. Bütün bu gelişmeler, Harf İnkılâbı'nın gazete, dergi ve kitaplar aracılığıyla toplumun geniş kesimlerine ulaştırıldığını göstermektedir. Reformun yalnızca devletin iradesiyle değil, basın-yayın organlarının etkin katkısıyla kökleşmesi, onun kalıcı bir başarıya dönüşmesini sağlamıştır. Böylece Harf İnkılâbı, Cumhuriyet'in modernleşme hedeflerinin en güçlü dayanaklarından biri olmuş, dil ve kültür alanında yeni bir kimliğin inşasında kalıcı bir dönüm noktası hâline gelmiştir.

KAYNAKÇA

Açıksöz Gazetesi, 20 Ekim 1928.

Ahmad, Feroz (1995). Modern Türkiye'nin Oluşumu, İstanbul: Sarmal Yayınları.

Akşam Gazetesi, 1 Aralık 1928.

Akşam Gazetesi, 2 Aralık 1928.

Akşam Gazetesi, 30 Kasım 1928.

Ayhan, Bünyamin (2009). Atatürk ve Basın, Konya: Palet Yayınları.

Cem Dergisi, 12 Aralık 1928.

Cem Dergisi, 3 Ocak 1929.

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Eylül 1925.

Cumhuriyet Gazetesi, 2 Aralık 1928.

Cumhuriyet Gazetesi, 8 Aralık 1928.

Derman, Mustafa Uğur (2012). "Tuhfe-i Hattâtîn", TDV İslam Ansiklopedisi, C.41, s.s. 351-353.

Erdil, Melike (2018). "Türkiye Cumhuriyeti'nin Latin Harfleri ile Çıkan İlk Çocuk Dergisi Üzerine Bir Değerlendirme", Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR), Cilt: 2, Sayı: 1, s.s. 8-23.

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Eylül 1928.

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 19 Ekim 1928.

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 28 Eylül 1928.

Hakimiyet-i Milliye, 2.Eylül 1928.

Hakimiyet-i Milliye, 1 Nisan 1929.

Hakimiyet-i Milliye, 5 Mart 1923.

Işıksalan, Nilay (2002). "Türk Edebiyatı Kitaplarının İçerik Değerlendirmesi - 1 1923-1950", Eğitim ve Bilim, Cilt: 27, Sayı: 124, s.s. 31-41.

İlk Çocuk Gazetesi Türkçe Gazete, 3 Ocak 1929.

İnan, Afet (2009). Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kabacalı, Alpay (2000). Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın, İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Kavaklı, Nurhan (2005). Bir Gazetenin Tarihi: Akşam, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Emre Kaya, Ayşe Elif (2010). "Cumhuriyet Gazetesinin Kuruluşundan Günümüze Kısa Tarihi", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 39, s.s. 75-91.

Kramer, Samuel Noah (2014). Tarih Sümer'de Başlar, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Kurtulan, İldeniz (1984). "Tarihte Türk Tıp Basını", Toplum ve Hekim, Cilt: 6, Sayı: 33, s.s. 57-60.

Levend, Agâh Sırrı (1960). Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Muhit Dergisi, 30 Kasım 1928.

Muhit Dergisi, 1 Ocak 1929.

Özerdim, Sami Nabi (1998). Yazı Devriminin Öyküsü, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Özkaya, Yücel (1997). "Hakimiyet-i Milliye", TDV İslam Ansiklopedisi, C.15, s.s. 201-202.

Resimli Ay, 9 Ekim 1928.

Resimli Ay, 1 Ekim 1929.

Resimli Ay, Aralık 1929.

Sadak, Necmeddin Sadık (1928). Türk Alfabesi, İstanbul: Akşam Matbaası.

Sarıkaya, Makbule (2003). "Türkiye' de Latin Alfabelerine Geçiş Sürecinde: Türkçe Gazete", Atatürk Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 4, s.s. 237-249.

Şimşir, Bilal (2008). Türk Yazı Devrimi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Tongul, Neriman (2004). "Türk Harf İnkılâbı", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt:9, Sayı: 33, s.s. 103-130.

Topuz, Hıfzı (2003). II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Türkçe Gazete , 19 Kasım 1928.

Türkçe Gazete, 1 Ekim 1928.

Türkçe Gazete, 15 Kasım 1928.

Türkçe Gazete, 24 Aralık 1928.

Ünaydın, Ruşen Eşref (1954). Atatürk Tarih ve Dil Kurumları- Hatıralar, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Vakit Gazetesi, 1 Ocak 1929.

Vakit Gazetesi, 1 Ocak 1929.

Yalçın, Edip Semih (2004). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I Kaynaklar, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Yetişgin, Memet (2010). "Batı Basınından Osmanlı Devleti'ne Yaklaşımlar ve Osmanlıların Bu Yaklaşımlara Tepkileri", OTAM, Sayı: 28, s.s. 119-162.

Zorlu, Yaşar; Temel, Faruk (2019). Harf İnkılâbı ve Açıksöz Gazetesi, Konya: Çizgi Kitabevi.

EKLER

Ek 1. Cemal Nadir'in 1 Aralık 1928 tarihinde Akşam Gazetesi'nde çizdiği Hicret isimli karikatür.

Ek 2. Cem Dergisi, 3 Ocak 1929, 37. Sayı.

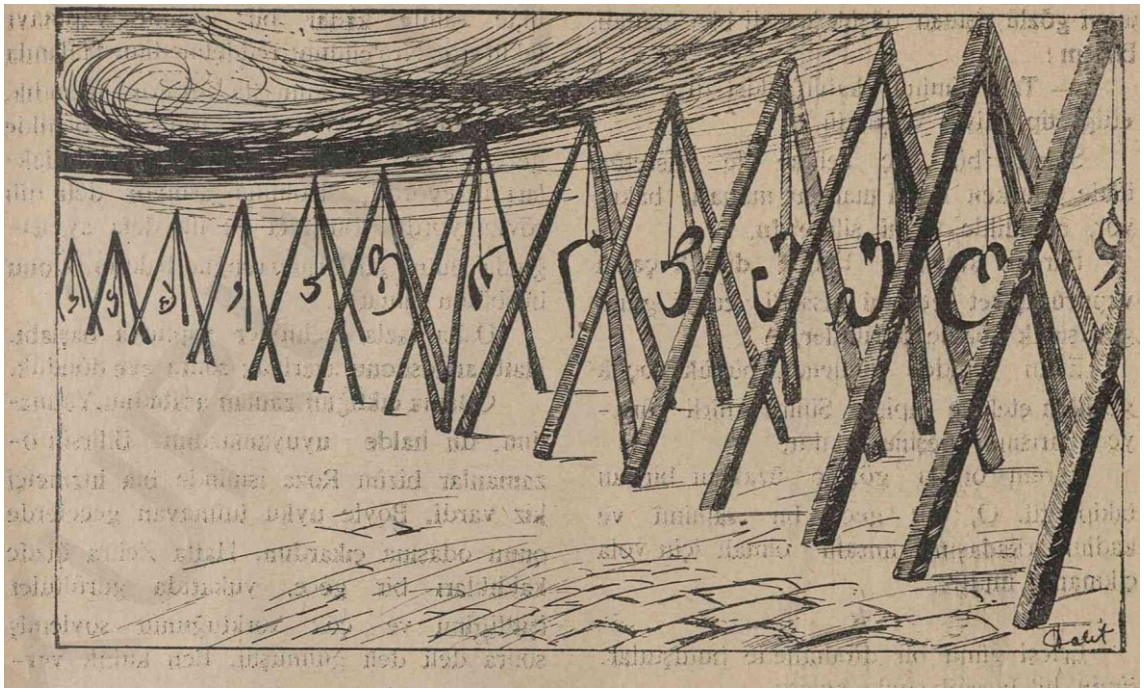

Ek 3. Cem Dergisi, 12 Aralık 1928, 34. Sayı.

No : 1 — Yıl : 1
Fiatı 5 Kuruştur
1 Teşrinievvel 1928
Türkçe Gazete
Abonesi
Pazartesi
Pazartesi ve Perşembe günleri çıkar
Nâşiri : Resmî
Gâzimizin her başladığı iş gibi yeni harflerin kabûlü de memleketin her tarafında umûmî ve büyük bir alâka uyandırdı. Şimdi genç ve ihtiyar bütün millet yeni harfleri öğrenmekle meşguldür.
DÜN ÇOCUKLAR OKUYORDU, BUGÜN BÜTÜN MİLLET OKUYOR

Ek 4. Türkçe Gazete, 1 Ekim 1928, Yeni Harfleri Öğrenen İnsanlar.